

Реферати

Просторовий розподіл та морфометрично-мінералогічні особливості пилового забруднення атмосфери в зоні впливу Трипільської ТЕС. — В. Долін, О. Щербак, А. Самчук, Г. Пампуха. — Досліджено просторовий розподіл пилового забруднення атмосфери, дисперсний, хімічний склад та морфометрично-мінералогічні особливості пилу золи винесення Трипільської ТЕС. Проаналізовано аналітичні дані щодо вмісту суспендованих часточок в атмосферному повітрі в межах зони впливу ТЕС (10 км). Дослідним матеріалом слугував пил відібраний з повітря та з поверхні листя рослин щирциці (*Amaranthus*). Побудовано карти пилового забруднення атмосфери залежно від дисперсного складу часточок. Методом інтерполяції зворотню зважених відстаней у середовищі ArcGIS 9.2 побудовано карти розподілу пилового забруднення атмосфери залежно від дисперсного складу часточок. За величиною показника забруднення атмосфери (величина ГДК — відповідно до ДСП-201-97, РД 52.04.186-89 та нормативів, рекомендованих ВООЗ) територія досліджень відповідає недопустимому рівню забруднення та дуже небезпечному ступеню забруднення, за вмістом суспендованих часточок недиференційованих за складом (пилу). Найбільш забрудненим пилом є атмосферне повітря в с. Трипілья, м. Обухів та м. Українка. З просторової структури поля пилового забруднення атмосфери, можна припустити, що пилове забруднення атмосферного повітря (на 80–90 %) спричинено викидами Трипільської ТЕС. В ході дослідження встановлено, що суспендовані часточки, недиференційовані за складом являють собою переважно дрібнодисперсні (менше 10 мкм) фракції силікатів (алюмосилікатів), кристалів сірки (сульфідів, сульфатів), оксидів цирконію зі включеннями міді, натрію, калію, кальцію, магнію, сірки, хлору, поодинокими включеннями фосфору та фтору. Форма пилових часточок переважно конгломератоподібна з налипанням дрібних часточок різної форми від ідеально сферичної до уламкової з гострими краями. Вміст діоксиду кремнію у хімічному складі пилу сягає 70–20 %. Наявність цирконію та «реактивного кремнезему» у складі досліджуваного пилу підтверджують його переважно техногенний генезис. Інгаляція пилу золи винесення Трипільської ТЕС являє істотну екологічну небезпеку для населення 10-км зони в сенсі розвитку захворювань дихальних шляхів, а саме: фіброзу, гранульоми, силікозу.

Ключові слова: забруднення повітря, пил, зола винесення, Трипільська ТЕС, силікати, оксиди цирконію, «реактивний кремнезем».

Адреса для зв'язку: О. Щербак; ДУ «Інститут геохімії навколишнього середовища НАН України»; пр-т. Акад. Палладіна, 34А, м. Київ, 03680 Україна; e-mail: scherbak_olesia@ukr.net; orcid: 0000-0003-4707-4018

Перша знахідка *Scheenstia* (Actinopterygii, Holostei) із пізньої крейди України у контексті розповсюдження панцирнікоподібних риб у мезозої Європи. — Л. С. Киселевич, О. М. Ковальчук. — Панцирнікоподібні риби (*Lepisosteiformes*) представлені у палеонтологічному літописі Європи від пізньої юри до міоцену. Більшість їхніх решток було знайдено в західній і центральній частині континенту. Тут ми повідомляємо про нову знахідку великої та добре збереженої ганоїдної луски, морфологічні особливості якої подібні до таких у представників роду *Scheenstia*. Знахідка походить з верхньокрейдових (середньосеноманських) морських відкладів місцезнаходження Нова Ушиця (західна Україна). Вік цих відкладів оцінюється як 98–95 млн. років тому завдяки наявності амонітів *Turrillites costatus*, *T. acutus*, *Acanthoceras* cf. *rhotomagense*, а *Schloenbachia coupei*. Фауністичне угруповання включає акул, панцирнікоподібних риб, плазунів, а також губок, коралів, двостулкових і червононогих молюсків, белемнітів, брахіопод і моховаток. Досліджуваний зразок характеризується наявністю поздовжнього зчленування і гладенькою поверхнею, позбавленою упорядкованої структури, властивої рибама родини *Lepisosteidae*. Літолого-палеонтологічне дослідження Нової Ушиці свідчить про наявність тут протягом сеноману епіконтинентального, мілководного моря з нормальною солоністю і добре аерованою теплою водою (+ 17–20 °C), сильними донними течіями і глибинними зонами до 150–200 м (в середньому 10–80 м) з м'яким мулистим дном. Фосфатизація фауністичних решток раннього-середнього сеноману свідчить про важливу роль карпатського апвелінгу. Мікроскопічне дослідження поверхні лускової пластинки та наявність слідів травлення свідчать про те, що особина, якій вона належала, ймовірно, була здобиччю іхтіозавра *Platypterygius indicus* Lydekker, 1879, рештки якого також були знайдені у цій місцевості. *Scheenstia* була нектонним хижакком, що населяв морські прибережні райони з нормальною солоністю. Знахідка *Scheenstia* в Україні є наймолодшою з відомих на сьогодні для цього роду в межах колишнього Європейського архіпелагу. Цей факт розширює діапазон його існування до пізньої крейди. Знахідка дозволяє заповнити прогалину в палеонтологічному літописі мезозойських *Lepisosteiformes* Єврозії.

Ключові слова: *Lepisosteiformes*, луска, морфологія, біогеографія, сеноман, Східна Європа.

Адреса для зв'язку: О. Ковальчук; Національний науково-природничий музей НАН України, вул. Б. Хмельницького, 15, Київ 01030 Україна; biologist@ukr.net; orcid: 0000-0002-9545-208x

Роль чужорідних видів в сукцесіях на перелогах у Старобільських степах. — Л. Боровик. — Роль чужорідних видів в екосистемах постійно зростає, збільшується їх вплив на різноманітні сукцесійні процеси, в тому числі, на процеси відновлення степових угруповань на місті орних земель. В сучасних умовах значної актуальності набувають дослідження з виявлення нових динамічних тенденцій в рослинному покриві, пов'язаних з поширенням чужорідних видів. Район досліджень знаходиться у степовій зоні, на півночі Луганської області, в басейні північних приток Сіверського Дінця, на міжріччях Деркул–Комишна і Комишна–Калитва. Стаціонарні спостереження проведені у відділенні Стрільцівський степ Луганського природного заповідника НАН України. Матеріалом для аналізу були геоботанічні описи ділянок перелогів і результати маршрутних обстежень. На перелогах виявлено 76 чужорідних видів рослин з 68 родів, 26 родин. 50 % з них утворюють чисельні популяції зі значним впливом, більшість характерна для ранніх стадій сукцесії. На молодих перелогах присутні 66 чужорідних видів, на середньорічних — 45, на старих — 34. Домінантами молодих бур'янистих перелогів є сеgetальні види і рудеранти широкої ценотичної амплітуди, серед яких значне число чужорідних видів. Чисельна група рудерантів утримується на пізніх стадіях сукцесії але зменшується їх ценотична роль. Хоча кількість чужорідних видів в ході сукцесії зменшується, на старих ділянках вона залишається високою, що пояснюється недостатнім впливом випасу і, як наслідок, повільними процесами відновлення степових угруповань. Отримані дані про поширення на перелогах чужорідних деревних видів, що потрапили на перелоги з насаджень в останні десятиріччя. Таких виявлено 11 видів, 5 з них є видами-трансформерами, з яких найбільш агресивний *Ulmus pumila*. Приблизно за десять років, за відсутності пасовищного впливу або викошування, розростання чужорідних деревних видів призводить до блокування сукцесії, утворення деревно-чагарникових заростей, що робить неможливим відновлення степових угруповань на колишніх орних землях. Менеджмент територій перелогів, на яких планується відновлення степових угруповань, повинен включати заходи протидії поширенню чужорідних деревних видів. Оптимальним слід визнати режим поєднання випасу і викошування.

Ключові слова: відновлення степів, стадії сукцесії, інвазія, блокування сукцесії, Стрільцівський степ.

Адреса для зв'язку: Л. Боровик; Луганський природний заповідник НАН України, вул. Рубіжна, 95, смт Станиця Луганська, Луганська обл., 93602 Україна, e-mail: larisaborovyk@gmail.com; orcid: <https://orcid.org/0000-0002-0340-2246>

Інвазійні види у рослинному покриві НПП «Олешківські піски» — Р. Мельник, І. Мойсієнко, О. Садова, М. Захарова. — Територія НПП «Олешківські піски» знаходиться в межах Козачелагерської та Чалбаської арен Нижньодніпровських пісків і займає площу близько 8020,36 га. Площу Парку складають три територіально розірвані ділянки: Раденська (на Козачелагерській арені), Буркутьська (на Чалбаській арені) та ділянка, що в межах штучних ставків Новокаховського рибоводного заводу частикових риб. Територія заводу є частиною господарської зони парку «Олешківські піски». Знаходиться він в Каховському районі Херсонської області — на Козачелагерській арені Нижньодніпровських пісків. Площа заводу — 1003,2865 га, а площа водного дзеркала 854,6624 га. На території НПП «Олешківські піски» зростають 17 видів рослин, що є небезпечними інвазійними в Україні. Для кожного інвазійного виду флори наводиться первинний ареал; місцезростання на території Парку; ступінь їх трапляння; фітоценотична належність; вплив на рослинний покрив. Перша група (7 видів): *Acer negundo* L. (рідко); *Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle (рідко); *Ambrosia artemisiifolia* L. (відносно часто); *Bidens frondosa* L. (рідко); *Cenchrus longispinus* (Hack.) Fernald. (карантинний) (не часто); *Grindelia squarrosa* (Pursh.) Dunal (не часто); *Iva xanthiifolia* Nut. (не часто). Друга група (1 вид): *Robinia pseudoacacia* L. (не часто). Третя група (9 видів): *Amaranthus albus* L. (рідко); *Amaranthus retroflexus* L. (не часто); *Anisantha tectorum* (L.) Nevski (відносно часто); *Cannabis ruderalis* Janisch. (не часто); *Centaurea diffusa* Lam. (відносно часто); *Conyza canadensis* (L.) Cronq. (часто); *Cuscuta campestris* Yunck. (карантинний) (рідко); *Elaeagnus angustifolia* L. (часто); *Xanthium albinum* (Widder) H. Scholz. (не часто). Ми пропонуємо включити два види флори до списку інвазійних — *Corynephorus canescens* (L.) P. Beauv (часто), *Portulaca oleracea* L. (не часто). Наводиться коротка характеристика флорокомплексів Парку.

Ключові слова: НПП «Олешківські піски», інвазійні види, рослинність.

Адреса для зв'язку: Р. П. Мельник; Факультет біології, географії і екології, Херсонський державний університет, вул. Університетська 27, 73000 Україна; e-mail: melnikruslana12@gmail.com; orcid: 0000-0003-3773-4705

Чужорідні види в фауні Чорноморського біосферного заповідника. — Д. Д. Королєсова, Ю. О. Москаленко, М. І. Ніточко, З. В. Селюніна, П. В. Ткаченко. — У статті наведені відомості про склад чужорідної фауни Чорноморського біосферного заповідника (ЧБЗ), шляхи та механізми вселення нових видів у екосистеми його територій. На території Чорноморського біосферного заповідника зберігаються в природному або малопорушеному стані унікальні природні комплекси: Нижньодніпровські ацени з

псамофітними степами й реліктовими листяними лісами; приморські степові ділянки, де зберігається еталон західно-причорноморського варіанту приморсько-полинних дерновинно-злакових зпустелених степів; акумулятивні утворення шельфу Чорного моря, острови материкового та акумулятивного походження, мілководні затоки з високим рівнем біопродуктивності, що визначає їх статус найцінніших водно-болотних угідь міжнародного значення; частина шельфу Чорного моря. У фауні ЧБЗ достовірно зареєстровано 41 видів-вселенців. З них 2 види реброплавів, 3 — молюсків, 3 — ракоподібних, 1 — багатошетиноквих черв'яків, 11 — комах, 7 — риб, 4 — птахів, 10 — ссавців. Серед чужорідних видів виділені групи, що з'явилися на території заповідника внаслідок: а) цілеспрямованої або спонтанної інтродукції, б) природного розширення ареалу або повторного заселення територій після значного періоду відсутності. Частка чужорідних видів у різних групах тварин коливається в межах 2–10 %. На підставі аналізу літературних даних і результатів багаторічного моніторингу показано, що вселення більшість видів не призвело до істотних змін у стані природних комплексів. Екосистеми, що зберглися в малопорушеному стані на території заповідника стійкіші до біологічних інвазій, ніж трансформовані екосистеми прилеглих територій, але існують фактори, що можуть суттєво підвищувати їх інвазійність. До таких факторів автори відносять деякі особливості територіальної структури заповідника, наявність агробіоценозів на прилеглих територіях, вивільнення екологічних ніш внаслідок значного зменшення чисельності деяких автохтонних видів.

Ключові слова: чужорідні види, біологічна інвазія, інтродукція, аборигенна фауна, природні комплекси, природоохоронні території

Адреса для зв'язку: З. В. Селюніна; Чорноморський біосферний заповідник НАН України; вул. Лермонтова 1, м. Гола Пристань, Херсонська обл., 75600 Україна; e-mail: bsbr@bsbr.ks.ua; orcid: 0000-0003-3037-0742

Криптофагіди (Coleoptera) в колекції Володимира Лазорка, Інститут зоології імені Шмальгаузена (Київ, Україна). — К. Очеретна. — Стаття присвячена глибокому дослідженню колекції твердокрилих з родини Сгуртофагіди (Coleoptera) в колекції Володимира Лазорка, яка зберігається серед фондів екземплярів Інституту зоології НАН України, а також оцінкам представленості різних видів родини у колекції — як в цілому, так і у стосунку до фауни Карпат. У статті відображено опис самої колекції, що налічує 263 екз. 48 видів з двох підродів — Сгуртофагінае та Атомаріінае, які зберігаються у двох окремих коробках і наколоті на ентомологічні голки, наведено характеристику основних локацій збору матеріалу творцем колекції, а також — детальний аналіз зборів та анотації до окремих родів, представлених у серед екземплярів колекції. Автор даної статті звертає увагу і на біографічні відомості про автора колекції, тому що вони дають можливість розшифрувати окремі відомості на етикетках, де уточнено місцезнаходження, а, у деяких випадках, і колектора, якщо це не В. Лазорко. У окремому розділі, присвяченому загальному огляду колекції, проаналізовано і хронологічні риси зборів матеріалу, які, в основному, припадають на період від початку 1930-х до середини 1940 рр., а більш ранні та пізніші збори, у більшості випадків стосуються переданих та перевизначених екземплярів від інших європейських колекторів. При перегляді матеріалу вагоме значення надано змінам у таксономії родини, через які у опублікованих раніше статтях та серед фактичного матеріалу вжито різні видові або родові назви, які наразі є виключно синонімічними. Всі такі випадки відзначено у описі колекції та стислих анотаціях до родів криптофагід, що містять відомості про колекційні екземпляри, включно з назвами регіонів та місць збору (у частині випадків назви локацій не розшифровано повністю, у решті випадків наведено повні розшифровки або необхідні уточнення), датами збору, авторів конкретного збору або творця колекції, а також зроблено примітки, що пояснюють окремі деталі етикетки чи уточнення щодо колектора або автора перевизначення. Колекція містить велику кількість унікальних екземплярів видів родини, що не включені до інших академічних та університетських колекцій України.

Ключові слова: криптофагіди, природничі музеї, видове різноманіття, таксономія, Володимир Лазорко.

Адреса для зв'язку: Катерина Очеретна; Ужгородський національний університет; пл. Народна, 1, Ужгород, 88000 Україна; e-mail: katernyna_ocheretna@ukr.net; orcid: 0000-0002-7759-8878

Чужорідні безхребетні у внутрішніх водах України в контексті басейнового підходу до управління та моніторингу річок. — М. О. Сон. — Принципи та методи моніторингу та управління водними екосистемами в Україні зараз знаходяться у процесі масштабного перезавантаження. В Україні створено дев'ять районів річкових басейнів (Дністер, Дунай, Південний Буг, Дон, Вісла; річки Криму, Чорного моря та Азовського моря), які є основними одиницями управління у сфері водокористування, захисту і відтворення водних ресурсів. Українські райони річкових басейнів значно відрізняються різноманітністю чужорідних безхребетних. Зареєстровано 22 екзотичних вида безхребетних *Craspedacusta sowerbii* Lankester, 1880, *Branchiura sowerbyi* Beddard, 1892, *Urnatella gracilis* Leidy, 1851, *Lophopodella carteri* (Hyatt, 1866), *Pectinatella magnifica* (Leidy, 1851), *Physa acuta* (Draparnaud, 1805), *Ferrissia fragilis* (Tryon,

1863), *Potamopyrgus antipodarum* (J. E. Gray, 1843), *Melanoides tuberculata* (Müller, 1774), *Tarebia granifera* (Lamarck, 1822), *Planorbella duryi* (Wetherby, 1879), *Sinanodonta woodiana* (Lea, 1834), *Corbicula fluminea* (Müller, 1774) *Corbicula* sp., *Eriocheir sinensis* H. Milne Edwards, 1853, *Rhithropanopeus harrisi* (Gould, 1841), *Procambarus virginalis* Lyko, 2017, *Macrobrachium nipponense* (De Haan, 1849), *Eocyclops orientalis* Daday, 1915, *Eucyclops roseus* Ishida, 1997, *Mesocyclops pehpeiensis* (Hu, 1943), and *Mesocyclops isabellae* Dussart et Fernando, 1988. Багато екзотичних видів були вказані переважно в штучних водоймах, особливо в тепловодних. Експансію аборигенних видів прісноводних видів Чорноморського регіону важко оцінити і це потребує спеціальних ретроспективних історичних оцінок окремих районів. Моніторинг та управління видами, які історично присутні в басейні в контексті біологічних інвазій, повинні відрізнятися від моніторингу та управління екзотичними видами, особливо в оцінці ризику. Повинно бути централізоване раннє виявлення та таксономічна ідентифікація вселенців; первинна оцінка ризику; управління тепловодними техно-екосистемами. Необхідно розробити конкретні підходи для транскордонних, неконтрольованих та природоохоронних територій.

Ключові слова: чужорідні види, внутрішні води, річковий басейн, Україна.

Адреса для зв'язку: М. О. Сон; Інститут морської біології НАН України, вул. Пушкінська 37, Оdesa, 65011 Україна; e-mail: michael.son@gmail.com; orcid: 0000-0001-9794-4734

Родини ссавців світу: огляд таксонів та їхні українські назви. — С. Харчук, І. Загороднюк. — Дослідження присвячено огляду родин ссавців сучасної фауни світу та засадам формування українських вернакулярних назв родин. Така потреба актуалізується розширеннями обсягу об'єктів спеціальної уваги в диверситології у зв'язку з розвитком музейних експозицій, просвіти, навчальної літератури, програм з моніторингу чужорідних видів, їхніх інвазій та експансій тощо. Розглянуто особливості формування типіфікованих та уніфікованих назв родин в українській мові й однозначність у відповідності українських вернакулярних назв до наукових назв відповідних таксонів родинного рівня ссавців світової фауни. Усі такі особливості розглянуто щодо всього обсягу сучасної теріофауни світу, включно з назвами родин, запропонованих первинно до вимерлих груп і родин, у яких типові роди є вимерлими. Основою прийнятої в цьому дослідженні таксономії ссавців є огляд «Види ссавців світу» 2005 року (за ред. Д. Вільсона й Д. Рідера) з низкою деталізацій за оглядами інших авторів, зокрема праць Т. Вогана з колегами (2011 р.), С. Кісії (2016 р.) та Р. Новака (2018 р.). Подано перелік із 16 доповнень, які стосуються родин (крім того, одне стосується рядів), визнаних чи, рідше, знівельованих після публікації згаданого огляду 2005 року. Зроблено узагальнення даних щодо типових морфем у назвах таксонів різних рангів і складено рекомендації щодо формування вернакулярних назв. Аналогічно до прийнятих положень МКЗН (Міжнародний кодекс зоологічної номенклатури) стосовно наукових назв родин, основою родинної назви українською мовою є назва типового роду родини, форматована словотворчими суфіксами «-ов» або «-ев/-ев» у формі «-овл» або «-евл/-евл» (наприклад, назва «вивіркові» для родини Sciuridae з типовим родом *Sciurus*, назва «інієві» для родини Iniidae з типовим родом *Inia*). Форманти «-ачі», «-ині» та ін. (наприклад, «мишачі», «мишині») відкинуто як непродуктивні для формування назв груп. Впорядковано перелік родин ссавців світу (загалом їх 160) та їхніх типових родів і типових видів. Запропоновано нові назви для таксонів, які не мали українських відповідників до валідних наукових назв (таких 33). Зібрано етимологію наукових і вернакулярних назв для типових родів родин світової теріофауни.

Ключові слова: родинна таксономія, вернакулярні назви, українська номенклатура, світова теріофауна.

Адреса для зв'язку: І. Загороднюк; Національний науково-природничий музей НАН України, вул. Богдана Хмельницького, 15, Київ, 01601, Україна; e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

Інвазійні види у флорі України. I. Група високо активних видів. — В. В. Протопопова, М. В. Шевра. — У статті аналізується виділена за географічним, ценотичним критеріями та ступенем натуралізації група високоактивних інвазійних видів (64) у флорі України. Види даної групи широко поширені по території України, в результаті чого специфічність видового складу окремих ботаніко-географічних регіонів і широтних зон невисока. У лісовій зоні трапляється 60 видів високо інвазійних рослин, зокрема у Закарпатських лісах — 48, Карпатських лісах — 26, Прикарпатських лісах — 47, Розточських лісах — 27, Західноукраїнських лісах — 33, на Малому Поліссі — 25, Західному Поліссі — 50, Правобережному Поліссі — 42, Лівобережному Поліссі — 55, у Середньоруських лісах — 30; у лісостеповій зоні відмічено 56 видів дослідженої групи, зокрема у Волинському Лісостепу — 21, Західному Лісостепу — 42, Правобережному Лісостепу — 48, Лівобережному Лісостепу — 49 і Харківському Лісостепу — 45; у степовій зоні зафіксовано 50 видів, зокрема у Правобережному Злаково-Лучному Степу — 44, Лівобережному Злаково-Лучному Степу — 29, Старобільському Злаково-Лучному Степу — 42, Донецькому злаково-лучному Степу — 43, Правобережному злаковому Степу — 43, Лівобережному

злаковому Степу ЛЗС — 33 і Полиновому Степу — 21. У Криму відмічено 42 види інвазійних рослин, з них у Кримському Степу — 16, Кримському Лісостепу — 28, Гірському Криму — 8 і на Південному березі Криму — 35. У широтному відношенні спостерігається тенденція до зменшення кількості високо інвазійних видів у південному напрямку, яка підтверджується і розподілом стабільного компоненту групи, тобто видів, які мають найвищу ступінь натуралізації (агіофіти та агріо-епокофіти). У цьому ж напрямку кількість епокофітів навпаки збільшується. За типом ареалів інвазійні види дослідженої групи поділяються на трансконтинентальні, трансзональні та суміжно-зональні. Відмічено, що найбільш активно розширюють свої ареали і натуралізуються у природних рослинних угрупованнях види з трансконтинентальним і трансзональним типами ареалів, зокрема найбільш успішними є північно-американські та східноазійські. Загалом ця група характеризується низькою специфічністю видового складу, високим інвазійним потенціалом видів та стабільним самовідновленням популяцій.

Ключові слова: інвазійні види, група високоактивних видів, критерії, походження, поширення, Україна.

Адреса для зв'язку: М. Шевера; Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України; вул. Терещенківська, 2, Київ, 01004 Україна; e-mail: shevera.myroslav@ukr.net; orcid: 0000-0002-1178-0458

Палеонтологічне зібрання відділу геології Національного науково-природничого музею НАН України як наукова спадщина. — Г. В. Анфімова, В. П. Гриценко, К. І. Деревська, К. В. Руденко. — Палеонтологічне зібрання відділу геології ННПМ НАНУ є найціннішим об'єктом національної наукової та культурної спадщини. В статті подано стислий аналітичний огляд палеонтологічного зібрання та висвітлено його структуру. Воно складається з 363 колекцій, що включають 35481 одиниць зберігання викопних решток фауни (переважно безхребетних) і флори з віковим інтервалом венд-квартер. Більшість колекцій є монографічними (245). За систематичною приналежністю серед них наявні колекції викопних решток флори, форамініфер, губок, гідроїдних, конулярій, коралів, червів, моллюсків, хеліцерових, трилобітів, ракоподібних, моховаток, брахіоподів, голкошкірих, граптолітів, риб. В формуванні зібрання приймали участь 133 автори, двадцять наукових, освітніх та виробничих установ України та зарубіжжя. Колекції походять з 16 країн світу. Унікальність зібрання полягає в тому, що основна його частина (80 %) походить з території України і є упередженим результатом палеонтологічного-стратиграфічних досліджень, що проводились тут в різний час. Наукова цінність палеонтологічного зібрання відділу геології ННПМ НАНУ визначається наявністю еталонних екземплярів міжнародного значення — голотипів — загальною кількістю 1647 одиниць зберігання. Здійснено огляд історії комплектування палеонтологічного зібрання відділу геології ННПМ НАНУ. В формуванні зібрання простежено три етапи, які відрізняються об'ємами та джерелами надходжень. Серед різноманіття палеонтологічних колекцій, що зберігаються у відділі геології ННПМ НАНУ, виділено та охарактеризовано наступні групи. I. Монографічні палеонтологічні колекції. II. Регіональні еталонні колекції (еталонні колекції стратотипів). III. Інші (немонографічні) колекції з подальшою градацією на підгрупи. Розглянуто основні напрямки робіт з колекціями як об'єктами наукових досліджень. Запропоновано критерії, які впливають на рівень значущості колекцій та можуть бути покладені в основу їх ранжирування. Визначено завдання на перспективу — проведення оцінки та ранжирування колекцій за цінністю, що є важливим у справі їх збереження.

Ключові слова: палеонтологія, музейні колекції, геологічна спадщина, викопні рештки, стратотип.

Адреса для зв'язку: Г. В. Анфімова; Національний науково-природничий музей НАН України; вул. Богдана Хмельницького, 15, Київ, 01030 Україна; e-mail: anfimova77@ukr.net; orcid: 0000-0002-6814-8349

Ярослав Мовчан (1957–2017): життя задля збереження природи. — Т. Гардашук, І. Загороднюк. — Нарис присвячений пам'яті Ярослава Івановича Мовчана — вченого-еколога, одного з фундаторів сучасного екологічного руху в Україні, розробника національної стратегії охорони природи та збереження біорізноманіття. В публікації окреслено базові принципи його бачення екологічної проблематики, екологічно збалансованого природокористування та інструментів збереження біорізноманіття. Особлива увага приділена внеску Ярослава Мовчана у створення Національного екологічного центру України (1991 р.), заснування екологічного часопису «Ойкумена: український екологічний вісник», в розробку концепції формування й розвитку Національної екологічної мережі України як інструменту збереження біорізноманіття і невід'ємної складової Європейської екологічної мережі (ECONET) та передумови переходу до екологічно збалансованого природокористування. Показано внесок Ярослава Мовчана в розробку природоохоронного законодавства та створення об'єктів природно-заповідного фонду України. Ярослав Мовчан визначав екологію як теорію та методологію природокористування, причому останнє може трактуватися як прикладна екологія. Його бачення перспектив екологічної політики України ґрунтувалося на принципі «економічно те, що екологічно». Ідею екомережі Ярослав Мовчан вважав однією з найбільш фундаментальних ідей останніх декад ХХ ст., винесених на європейський

порядок денний 1993 р. колективом нідерландських дослідників. EECONET — це інструмент подолання негативних для природи наслідків економічного зростання та спроба принаймні частково компенсувати втрати в природному довкіллі. В своїх наукових працях Ярослав Мовчан доводив, що розвиток національної екомережі має базуватися на розумінні біорізноманіття як цілісного системно-організованого комплексу. Титанічні зусилля Ярослава Мовчана в цій царині разом з іншими науковцями були відзначені Державною премією в галузі науки і техніки (2005 р.).

Ключові слова: біорізноманіття, охорона природи, сталий розвиток, екомережа, Україна.

Адреса для зв'язку: Т. Гардашук; Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України; вул. Трьохсвятительська 4, Київ, 01001 Україна; e-mail: gardashuk@gmail.com; orcid: 0000-0003-1831-2021